

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1876.

Sibiu 1876.

Editura și tiparul tipografiei archidieceesane.

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 1.

Sibiu 1 Ianuarie 1876.

Anul I.

Apare la doue săptămâni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară”.

CĂTRĂ ONORAȚII CETITORI!

„Cultură națională” și „progres” sunt nește cuvinte, pre cari le auzim exprimându-se foarte des și din toate părțile. Căutând însă mai deaproape la înțelesul ce'l împreună mulți cu cuvintele aceste, ne convingem fără mare greutate despre o deosebită variabilitate și nechiaritate a acelor noțiuni. Și dacă esaminăm mai cu deamănuntul mijloacele folosite spre înaintarea în cultură ne incredințăm cu desevărsire despre micimea numărului acelor ce în adevăr au pătruns și cuprins simburile lucrului. Ceea-ce îndeobște se numesce „cultură” la noi și ce să intenționează în această privință, se reduce — privind mijloacele folosite — mai mult sau mai puțin la nește fragmente imprumutate dela cultura altor popoare, la nește forme de conveniența și la o cantitate de „spirit” care ne pune în pozițiune de a vorbi frumos și cu o umbră de eruditune chiar și despre lucruri, din cari prea puțin înțelegem. Adevărata cultură însă, care e basată pe o disciplină serioasă și sistematică a spiritului, care până la un grad oarecare să fi pătruns deopotrivă în întregul popor, adevărata cultură, care să fie un efluc al activității spiritului nostru, car nu o grădărire de elemente neasimilate, străine, adevărata cultură, care să fie ființă din ființa noastră, o astfel de cultură ne lipsește. Avem însă nește începuturi, cari bine și cu rațiune cultivate negreșit ne vor duce la ținta dorită.

Având aceste în vedere și voină a fi cu succes activi în ajungerea scopului trebuie mai înainte de toate să începem lucrul de-acolo, de unde e mai firescu a 'l începe și să ne folosim de mijloacele cele mai potrivite scopului: trebuie să începem cu cultivarea masei poporului și sa ne folosim de școală, ca mijlocul cel mai acomodat care poate face ca cultura să devină un izvor de apă vie, din care să se adape întreg poporul. Numai prin o dezvoltare sistematică și armonică a tuturor puterilor spirituale și fizice, numai prin formarea unui fond de idei sănătoase, care să servească de întreprindere în toate îndreptările vieții, numai nutrind spiritele cu cunoștințe folositoare acomodate priceperii și lipselor noastre, să va cresce cu încetul o nouă generațiune, care având un spirit luminat, împreună cu o judecată chiară și petrunderă va ajunge la cunoștința deplină a dignității sale și va fi în stare a desvolta o activitate folositoare din propria inițiativă, fără de a aștepta impulsul tot din afară, dela străini.

Fundamentul cel mai trainic la toate aceste să poate pune numai în tinerețe, căci atunci spiritul e mai accesibil și-și câștigă mai ușor o sumă de deprinderi, cari rămân adese neschimbate în toată viața omului și au o influență deosebită asupra vieții întregi a lui. —

Acestei convingeri vom cerca să-i dăm expresiune în „Foișoară,” îndreptându-ne luarea aminte cu deosebire asupra mijloacelor celor mai potrivite pentru înaintarea și prosperarea institutelor, în cari au să se crească și lumineze fiii poporului. Prin tractate din diferitele ramuri ale pedagogiei vom tinde a arăta însemnătatea și chemarea cea adevărată a școlii pe de o parte, ear pe de alta descoperind numeroasele scăderi de cari vedem bătută, vom căuta mijloacele potrivite pentru delăturarea lor; vom lucra mai de parte din toate puterile pentru introducerea unui metod mai rațional de predare a învățăturilor și unei discipline bune și înțelepte. Necesitatea celui d'ânteu nu va mai trebui documentată aici, în fața urmărilor triste ale mecanismului omoritor de spirit, care domnește încă în foarte multe școli de ale noastre, ear' despre însemnătatea celei din urmă pentru înaintarea adevăratului scop al școlii nu se va îndoi, cine cunoaște influ-

ința năravurilor bune asupra întregii vieți a omului. — Numai prin un metod bun și o disciplină rațională va fi cu putință a face din scoala noastră un organism a cărui lucrare dătătoare de viață să se resimtă în toate acțiunile și întreprinderile poporului nostru.

Sufletul unei scoale bune fără îndoială este un învățător bun, care să fie pătruns de înalta sa chemare și să aiba toate calitățile necesare aceluia ce are greaua dar' onorifică misiune de a arunca primele grăunțe de semență în inimile pruncilor și a trage lineamentele fundamentale ale progresului spiritual și moral al unui popor. Cualiificațiunea învățătorului devine o chestiune și mai însemnată dacă ne recugetăm, că pentru cea mai mare parte a poporului nostru scoala populară este și va rămâne încă pe mai mult timp singurul izvor din care el se poate adăpa cu binefacerile culturii. Acest adevăr odată recunoscut, nu ne va fi cu greu să ne convingem despre necesitatea unei deosebite îngrijiri, ce va trebui să avem la creșterea și formarea fiitorilor învățători. „Foișoara“ se va ocupa deci și cu arătarea modalităților celor mai potrivite pentru ca să ajungem la învățători harnici și petrunși de chemarea lor; va recomanda reformele, pre cari spiritul modern le pretinde dela institutele pedagogice, și va arăta mijloacele ce tind a îmbunătăți soarta materială a învățătorilor, fără care ori-ce activitate mai intensivă în sfera spirituală va rămâne lipsită de rezultatul dorit. — Spre complectarea icoanei întregi vom face din timp în timp dări de seamă despre dispozițiunile făcute cu privire la scoală, atât de legislațiunea țerei, cât și despre cele ale consistoriului arhidieceesan, ear' prin reasumate din rapoartele școlare incurse la consistor, prin rapoarte despre conferințele învățătoresci și prin priviri ocazionale asupra afacerilor școlare la alte popoare civilizate, ne vom încerca a face o icoană despre starea actuală a scoalelor noastre și despre mișcările de progres seau de regres ale lor.

Ca o urmare tristă, dar' firească a recunoașterii și neprețuirii însemnătății, ce scoala are pentru înaintarea unui popor, ni se înfățișează starea cea scăpătată materială a poporului nostru. În lipsa totală de întreprinderi mari industriale și în fața comerțului și meseriilor puțin dezvoltate, noi ne vedem avisați asemenea predecesorilor noștri, tot numai la agricultură. Ea devine prin aceasta de cea mai mare importanță pentru noi, fiind singurul nostru izvor de bogăție, dela care în cele din urmă atărnă progresul pe terenul intelectual, politic și social. Este dar' de lipsă ca să fim cu deosebită privire la acest factor însemnat al bogăției sau serăciei noastre.

Noi românii am fost și suntem un popor agricultor. Indelungata indeletnicire cu același obiect ar fi trebuit să producă rezultatele cele mai îmbucurătoare pentru agricultură, totuși chiar acest ram îl vedem atât de neglijat la noi, încât cu drept cuvânt putem ave temeri temeinice că, elu va scăpața din an în an tot mai mult, și cu el bogăția noastră națională. Neluând în socotință numeroasele invențiuni și idei noi, care regulează productivitatea pământului la alte popoare cultivate și descoper o mulțime de izvoare de câștig până aci necunoscute, noi în necunoștiința noastră lucrăm pământul și 'l exploatăm fără prevedere și fără rațiune. Urmarea este scăderea din an în an a veniturilor după pământ. În celelalte ramuri ale economiei domnește aceeași necunoștere a factorilor, ce contribuiesc la ridicarea lor. A trage deci atențiunea poporului asupra unei exploatări mai raționale a tuturor ramurilor economiei și a-i arăta izvoare noi de venit și de câștig, e un lucru de cea mai mare însemnatate și noi nu vom lipsi a-i atrage atențiunea asupra îmbunătățirilor potrivite și a-i îndrepta judecata greșită, prin articuli-și tractate din diferitele ramuri ale economiei.

Pentru de a se satisface în sferșit și unui public inteligent preste tot, „Foișoara“ va cuprinde și tractate literare de interes comun, cari pe deoparte să facă pre public cunoscut cu ideile și descoperirile noi, ce le aflăm la alte popoare, ear' pe de alta sa sporească fondul de idei sănătoase și folositoare, cari să țină cumpăna superficialității și fraselor celor fără cuprins. O însemnată parte a lucrărilor de felul acesta, va fi consacrată dărilor de samă despre aparințele noi de pe câmpulu literaturii noastre. În aceste dări de samă vomu ave în vedere totdeauna valorul intern al lucrărilor și ne vom feri de o indulgență reu înțeleasă, care crede a lucra în folosul literaturii noastre, dacă laudă și incuragiază toate produsele literare bune și rele deopotrivă, ear' în adevăr contribue numai la împușinarea numărului scrierilor bune și la înmulțirea celor fără folos. —

Urmând noi calea arătată mai sus, vom desvolta în mod treptat și sistematic inteligența masei poporului, și ajutându-i la îmbunătățirea stărei lui materiale vom face tot-odată un progres neîntrerupt. Așa cultura va deveni o adevărată expresiune a gradului de dezvoltare a spiritului nostru, ear' nu o grămădire de fragmente luate din o zidire străină. Toată experimentarea nesigură, care consumă numai poteri, fără de a aduce în schimb vr'un folos, va înceta când noi vom cunoasce calea cea adevărată spre a ajunge la țintă. Pe cât timp însă judecata proprie, basată pe operațiuni proprii ale spiritului, nu ne va conduce, nu vom fi în stare a afla calea, care pre poporul nostru să'l scoata la lumină

Din cele espuse până aici să poate cunoasce, după cum credem, indeajuns intențiunea și tendința noastră și pe basa lor rogăm pre cei de un cuget cu noi pentru sprijinul lor, — mai 'nainte de toate pentru cel moral.

PEDAGOGIA CA ȘTIINȚĂ TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ.

Necesitatea științei pedagogice pentru educațiunea omului este de mult constatată. Încă în antichitate aflăm pre cei mai însemnați bărbați de știință ocupându-se cu ficsarea unor norme pentru a da spiritului omului o direcțiune anumită. Până la Socrates sunt puține urme despre atari norme; numai la „cei șapte înțelepți ai lumii“ aflăm unele reguli de conformare a vieții, însă și acestea numai în formă de maxime supreme de viață. Causa d. e. a ridicării Grecilor și Romanilor în antichitate și fără vre o știință pedagogică în înțelesul de astăzi, la virtuți personale și cetățenesci este de aflat în aceea, că viața lor întreagă, publică și privată, era o școală pentru tinerime, carea nu numai îndrepta în teorie, ci dădea modele vii de virtuți. Eposul lui Homer era oglinda de viață a Elinului; tinerimea privind în acea oglindă ajungea la cunoștința de sine și învăța să admire și adoare, ce este sublim și a urî, ce este comun. Jocurile olimpice, delfice ș. c. l. erau instituțiuni, unde activitatea se lăuda și remunera; aceste jocuri se pot privi ca școale, unde tinerul — învățând a distinge între virtuți și viciu se decidea pentru cea dintâiu.

După rebelul peloponesiac observând Socrates, Plato și Aristoteles decădina socială în care ajunseră Elinii, s'au încercat a reforma societatea prin darea unei direcțiuni noue. Până la ei filosofia Elinilor se ocupa exclusiv cu speculațiuni metafisice asupra lumii din afară. Socrates părăsi această direcțiune și trase atențiunea asupra omului însuși — făcând pre acesta obiect al cercetării. El și discipulii lui pășiră ca emendatori ai moravurilor decađute ale Elinilor. Avariția și un egoism uricios innecase simțemintele mai nobile; o înțelepciune lumească se privia ca cel mai înalt bun; în locul religiunii ocupase terenul o filosofie greșită și înșelătoare; sub masca unei culturi fine, se aflau adese-ori numai inimi de jos; ingeniositatea în societate (bel esprit), care se numea „sare atică“ nu fu în stare să le acopere slăbiciunile și desfrul moral; decădina aceasta morală fusese o urmare a învățăturilor sofistilor, cari duceau ca marfă în târg pretinsa lor înțelepciune basată pre apucături rafinate. Ei negau ori ce adevăr și ordine morală și întorceau cu arta lor oratorică minciuna în adevăr și adevărul în rătăcire.

Acești sofisti, precum erau: un Gorgias, Protagoras, Hippias ș. a. trăgeau după sine prin apucături înșelătoare, tineri avuți și pe sume de bani îi învățau o înțelepciune rătăcită, prin care statul se aduse la ruină, și viața familiară și publică inveninându-se — se elătina. În mijlocul acestei confuziuni babilonice păși Socrates, un spirit mare din acel timp, și des-

lărând pre acești precupeți ai științei, desteptă simțul religios, moral și de drept în pepturile scolarilor sei. Nu în propuneri artificioase de pe catedră, ci prin întrebări și răspunsuri pe strade și prin officinile meseriașilor propagă elu morala sa, care se cuprindea în puținele cuvinte: „cunoaște-te pre tine însuși.“

Plato, școlarul cel mai fidel al lui Socrates desvoltă mai departe această direcțiune. În privirea ideii frumosului și în iubirea ideală rădimită pe armonia spiritului (iubirea platonice,) se cuprindea toată filosofia sa, prin care ajunge omul la cunoștința de sine și de Dumnezeu, — cea mai înaltă fericire omenească. Plato și Aristoteles își crează stături ideale și se ocupară cu mijloacele, prin cari omenirea poate de nu chiar ajunge dar cel puțin a se apropia de acele idealuri. Pentru scopul acesta ei stăveresc unele teorii, după cari este a se lucra spre formarea generațiunilor fiitoare. Teoriile lor au de basă adevărul recunoscut de ei, că asupra omului, pentru formarea lui, se poate influența prin alții într'o direcțiune sau altă, după un plan anumit; din antichitate dară, putem dice, ș'a luat pedagogia începutul ca știință, din antichitate a fost cunoscută influențarea din partea celor crescuți asupra celor necrescuți.

N'au lipsit însă nici păreri, că omul n'are lipsă de o educațiune anumită, deoare ce el de sine, fără influențare cu scop și fără a fi condus de principie pedagogice, se educă prin societate. Cât de ușor se poate combate această opiniune se poate pricepe fără greutate. Dacă ar fi tot insul așa de fericit a petrece tot în societăți bune și să nu l'aducă soartea în jurstări nefavoșitoare educațiunii ar putea conține ceva adevăr și aceasta opiniune; însă atari casuri după esperința de toate zilele se potu numi întâmplări rare. Ori ce contact al copilului fraged cu lumea din afară influențază la formarea fiitorului om. Copilul până se ridică la o judecată proprie despre meritul moral al faptelor, până când să se poata el pre sine determina în lucrurile sale, face aceea ce vede, că fac alții mai mari ca el, fără a distinge de este bine sau reu; pentru el tot insul din apropierea lui devine o autoritate, care înlocuesce judecata lui proprie; de aici vine influența cea mare a parinților asupra copiilor, prin urmare, dacă copilul observă la aceia, cu cari vine în atingere, că lucră bine sau reu, el face asemenea; această stare durează până s'a consolidat în el o judecată proprie. De aici mai departe el de sine se determină în lucrările sale; judecata proprie poate fi corectă și necorectă și faptele lui bune sau rele, după cum întâmplarea a adus cu sine, ca să și câștige noțiuni corecte sau necorecte despre lucruri, și mai ales concepte chiere despre ordinea morală a ace-

lora; afară de aceea la formarea stărei morale a copilului foarte mult decid exemplele altora și dedarea sau obiceiul la anumite lucrări. Direcțiunea morală a omului se poate privi ca o rezultată a mai multor factori, ba putem dice a întregii vieți de mai înainte. Dacă acești factori lăs și întâmplării au influențat bine și rezultată aceasta poate fi bună, la din contra rea. Acum dacă vom numera casurile, in cari întâmplarea produce o rezultată bună și le vom asemăna cu numărul acelor casuri, unde întâmplarea produce o rezultată rea, ne vom convinge, că humerul celor din urmă întrece pre acelor dinteu; dar să luăm casul mai favorabil, că nu'l ar întrece și că ar fi egal, cătă pagubă urmează pentru societate, când jumetate din membrii ei sunt lipsiți de educațiunea cea adevărată (resultanta bună)!

Rousseau, fără indoială unul dintre cei mai ingenioși scriitori ai timpului mai nou, in scrierile sale pedagogice nu numai n'a atribuit întâmplării sociale vr'o influență bună cu privire la educațiune, dar' societatea o a privit prejudițioasă și chiar contrarie scopului educațiunii; de aceea el separează cu totul de societate pre elevul seu, pre care voeșce a'l educa, ca să nu devină acela stricat prin societate. După el toată ingrijirea pedagogului se restringe in partea esențială prelângă aceea de a feri pre elev de influențele societății, cari sunt mai de multe ori rele și a i conserva starea naturală, care este cea mai bună.

Nu ne vom ocupa mai departe a cerceta, încât Rousseau a avut drept sau nu in definirea scopului pedagogiei, constatăm însă, că influențele sociale, sub care întâmplarea poate aduce pre cineva, nu ne dă nici pe departe garanțele pentru buna educațiune a lui; deci rezultă cu evidentă necesitatea științei pedagogice. Sub știința aceasta înțelegem după stadiul ei de astăzi o știință sistematică rădimită pre alte științe. precum este psihologia și etica.

Pe o treaptă de mijloc stau eară alții, cari recunosc trebuința pedagogiei, sunt însă de părere, că educațiunea este o lucrare, ce se rădimită numai pe esperință, și prin urmare, că ori ce principii pedagogice teoretice ar fi de prisos.

Precum greșesc aceia, cari neagă necesitatea ori cărei științe pedagogice, tot așa greșesc aceia, cari ar mai susținē că, pracsă pedagogică singură ar cualifica pe pedagog; pentru că pedagog a după conceputul ei științific este unu lucru dintre cele mai grele; ea are un plan și un scop și spre acest scop trebuie cautate toate mijloacele. — Necesitatea unor principii teoretice devine și mai evidentă, dacă vom avē in vedere mulțimea factorilor contrari, cu cari pedagogul

are a se lupta in lucrarea sa; între acestia se numără in prima linie predispozițiunile psihice și fizice, aduse cu sine de cătră deosebiții indiviđi, cari sunt a se educa. In contra acestora de fel sau prea puțin va pute lucra pedagogul, pentru că încercând aceasta se va convinge in scurt de adevurul psihologic: „naturam expellas furca, tamen usque recurret.“ Față de naturelele și temperamentele deosebite ale elevilor nu este de ajuns pracsă pedagogică, ci se recere o siguranță rădimită pe o știință profundă.

Vicisitudinile și întâmplările de toate dillele pot paralisa și încrucișa lucrul pedagogului, a căru artă se rădimită numai pe esperință fără teoriă. Cu ajutorul numai al esperinței singure se pot educa numai unul și același fel de indiviđi, de același naturel, temperament, sub aceleași influențe climatice, familiare naționale și politice, nu însă indiviđi cu predispozițiuni deosebite. Se știe, că nici un elev nu este intru toate celuilalt asemenea, și chiar doi gemeni se deosebesc unul de altul după predispozițiunile lor naturale. In fața acestui adevăr rădimitându-se pedagogul numai pre esperința sa, va greși in alegerea mijloacelor educative. Cunoștințele estrase numai din esperința proprie sunt marginite și nesigure; pedagogul numai cu pracsă fără cunoștințe teoretice se va convinge in scurt, că mijloacele educative aplicate la un individ nu vor corespunde pentru celalalt. Indată ce iutimpină un astfel de pedagog un cas nou, o pedecă oare-care, i stă mintea in loc și nu și știe ajuta; el pipăe in dreapta, in stânga, și in urmă poate tot nu nimereșce aceea, ce ar duce la scop.

Dar și altmintrelea, cunoștințele pedagogice căștigate prin esperința singură, prelânga aceea, că sunt mance și nesigure, se căștigă cu un preț prea mare, căci prin esperimentarea nesigură mai multe generațiuni ar rămâne lipsite de o educațiune bună devenind a fi obiect de esperimentare, eară nu de educațiune.

Din contra pedagogul cu cunoștințe pedagogice-teoretice, are un punct de vedere mai inalt, predomnesce preste imprejurări, eară nu acestea preste el. Numai un atare pedagog poate fi consciu de problema sa și sigur in arta sa.

Adevărat este, că nici știința teoretică a pedagogiei nu dă educatorului indreptări până in detail, căci atunci ar trebui să se estindă in infinit. Ea ficsează numai principii și norme generale; mai departe este treaba educatorului a aplica principiile teoretice; dela educator se recere prelângă teoriă și desteritate practică; amēndoue impreunate fac arta pedagogică. Teoria și pracsă după natura lor nici că se pot privi între sine ca contrare. Partea teoretică, ca toată știința și are basa sa in esperință sau pracsă. In acest in-

teles teoria pedagogică s'ar putea numi suma tuturor experiențelor pedagogice așezate într'un sistem. Teoria și praxsa pedagogică așa dar departe de a fi contrare una celeilalte, ele se întregesc una pe alta.

Am vădut din toate necesitatea științei pedagogice și distingerea ei în teoretică și practică; ne vom încerca în alt tractat a da preste tot definițiunea științei pedagogice.

Dr. Il. Pușcariu.

STUDII ASUPRA STĂREI NOASTRE ECONOMICE.

I.

Ori ce acțiune asupra corpului nostru provoacă o reacțiune în spirit și viceversa.

Aceeași lege o vedem repețindu-se în istoria progresului.

În adevăr, dacă urmărim cu luare aminte istoria progresului, aflăm, că ori ce isbândă realizată pe terenul intereselor materiale în totdeauna a fost însoțită de o înaintare imediată a culturii intelectuale, și din contră, ori ce pas înapoi în privința materială a fost însoțit de o scădere corespunzătoare a culturii intelectuale și morale.

Uneori vedem progresul material influențând asupra mișcării generale a civilizațiunii cu un efect, înaintea căruia trebuie să rămănem uimiți.

Așa d. e. cine nu se uimește privind gigantică revoluțiune, ce s'a produs în comerț și industrie întotdeauna și în ideile, năravurile și preste tot în cultura omenirii de când cu descoperirea vaporului și a electricității? Dacă ne am da ostăneală o urmărire pas de pas întreaga serie de foloase, ce au rezultat pentru dezvoltarea omenirii de când cu descoperirea acestor două puteri, produse cu totul materiale, în sfârșit am rămăne uimiți vedând, cum ele singure mai mult decât toate doctrinele filosofilor și opintirile celor mai înțelepți bărbați de stat au fost în stare a rumpe pentru totdeauna cu tradițiunile ruginite, după cari eră deprinsă omenirea să trăiească până aci, cum ele singure mai mult decât ori ce descoperire ingenioasă pe terenul ideilor de libertate și înfrățire generală au fost în stare a dărâma barierele dintre diferitele țări, împreună cu repețirea fulgerului munții și șesurile, uscatul și apele și cu ele ideile și interesele tuturor popoarelor, răspândind rațele civilizațiunii până în cele mai îndepărtate locuri și aducând libertatea și înfrățirea generală acolo, unde mainainte domnise sclăvia și ura seculară. —

Dacă întorcându-ne dela vapor și electricitate chiar și la cele mai mici descoperiri, ce datorim fizicii, chimiei și preste tot științelor reale, vom cerceta consecințele lor cele mai îndepărtate, găsim, că o singură isbândă realizată pe terenul intereselor materiale nu există, care să nu fi contribuit și ea la înaintarea culturii în deobște.

Pentru de a îmbrățișa cu o singură privire înfluența, ce a avut lumea materială asupra civilizațiunii n'avem decât să deschidem istoria omenirii, unde începând din străvechime și până astăzi nu vom afla un singur popor ajuns pe o treaptă oarecare a culturii, care nu ar fi stat în același timp pe o treaptă corespunzătoare de dezvoltare în ce privește avuția sa materială. În adevăr, popoarele bogate au fost totdeauna și culte, din contră popoarele sărace totdeauna au fost și sunt și astăzi înapoiate în cultură.

Dacă totuși aflăm uneori țări bogate înapoiate în cultură, o asemenea stare de lucruri este excepțională și prin urmare trecătoare. Căci una din două: sau cultura înaintează repede până ce se pune pe același nivel cu bogăția sau izvoarele bogăției seacă, neavând cu ce se alimenta.

În amândouă cazurile legea de mai sus reintră în vigoare ei.

În fața acestei legi fatale, care nu îngăduie a se înălța nivelul culturii decât alături cu bogăția, dela sine se naște întrebarea:

Bogăția noastră națională oare a sporit și ea alături cu progresul realizat pe terenul culturii intelectuale?

Drept răspuns ne poate servi miseria generală, ce pe fie-care țară o vedem ocupând nou teren în masa țeranilor noștri, singurul element, dela care să putem spera un viitor mai bun decum a fost trecutul.

Această miserie este ea oare o consecință a lipsei de instrucțiune și cultură în poporul de rând sau rădăcina răului trebuie căutată aiurea, doară chiar în completa nepăsare, cu care inteligența noastră s'a deprins a privi cum trece an după an fără a fi făcut măcar începutul cu introducerea reformelor economice menite de a îmbunătăți starea materială a poporului.

Și una și alta, după parerea noastră.

Căci dacă considerăm starea lucrului sub acest punct de vedere, înainte de toate suntem loviți de durerosul fapt, că țeranul român, departe de a fi știut să aplice și el alături cu alte popoare numeroasele descoperiri mai nouă, cari înlocuescu forța brațelor scumpe prin mașinile și uneltele eefine, el și astăzi continuă a lucra moșioara sa cu aceleași unelte primitive și nespornice, pe cari abia în țările barbare

le mai vedem aplicate. In loc de-a-și consolida forțele economice prin construirea unei clase numeroase de proprietari mici și avuți, acest stilp al ori cărei țeri agricole, el continuă a dărăburi in nesfârșit moșiile și așa sfâșiate și impraștiate cât vești cu ochii. In loc de a se cugeta la calamitățile, cu cari vor ave a se luptă generațiunile viitoare, el continuă a stirpi una câte una remășițele pădurilor uriașe moștenite de secolii, in loc de a cauta să afle alte isvoare de caștig prin imbrașosarea de meserii mai bănoase, el continuă a rămâne sclavul unui petec de pământ, care adese nu-i aduce nici chiar cu ce să intimpine trebuințele cele mai neapărate ale existenței țănilice.

Pe scurt, in loc de a inavuți fondul bogăției naționale din ce in ce mai mult, el tinde a seca cu desăvârșire singurul isvor de bogăție, ce i-a mai ramas: pământul strămoșesc.

In o așa stare de lucruri este in adevăr de temut, că dacă nu se va pune in curând stavilă acestei tendințe primejdioase, vom ajunge a ave un popor alcătuit in cea mai mare parte din cerșitori și proletari.

Eaca in câte-va cuvinte tabloul posomorit, dar adevărat, in care se oglindește starea noastră economică.

Din nenorocire, tabloul capătă o față indoit posomorită dacă privim completa nepăsare, de care este molipsită inteligența noastră când e vorba de ceștiuni economice.

Această nepăsare totuși pare a fi oarecum recompensată prin repejunea, cu care ne mândrim a fi propășit in anii mai din urmă pe terenul dezvoltării intelectuale și sociale.

Comparând starea noastră de astăzi cu aceea de acum 20 de ani, trebuie negreșit să constatăm, că bunele intențiuni și chiar jertfe insemnate din partea inteligenței n'au lipsit pentru a inainta cultura intelectuală și socială. Drept dovadă ne pot servi numeroasele instituții publice și private, al căror număr sporește pe ți ce merge și cari toate urmăresc același scop: progresul.

Așa este; dacă însă punem scopul urmărit alătura cu rezultatele dobândite, aflăm, că progresul realizat este mai mult inchipuire decât fapt implinit. Căci fără a ține samă cătu-și mai puțin de trebuințele reale ale poporului am vedut și vedem născocindu-se idei și aspirațiuni care de care mai esagerate și cu ele instituții, cari in țerile culte și avute au produs rezultate strălucite, au însă numai mica greșeală de a nu se potrivi cu starea noastră actuală. Causa trebuie căutată togmăi in repejunea pripită, cu care o fantasie invăpăcată in reunire cu zelul national rău înțeles ne-a

impins a adopta in ruptul capului aproape toate formele civilizațiunei moderne.

Nu intră in cadrul materiei ce tractăm, a arăta consecințele drumului nenatural și prin urmare greșit, pe care a apucat dezvoltarea noastră intelectuală și socială; de aceea ne marginim a constata faptul, că multe din instituțiile noastre s'au înființat nu atât pentru a raspunde la trebuințele simțite de popor, ci mai ales pentru a ave cu ce să ne mândrim in fața lunei civilizate.

Nu poate fi vorba de a ne intoarce dintr'odată acolo, de unde trebuia să fi pornit. Inse multe din instituțiile, pe cari ni le-am dat cu atăta usiurintă togmăi pentru-că nu raspund la trebuințele simțite și reale, ele n'au prins rădăcini atât de puternice in spiritul poporului, încât o părăsire cu in cetul a drumului urmat până aci și intoarcerea la instituții mai potrivite cu starea materială și gradul de cultură actual al poporului să fie cu nepotință.

In urma acestor aprecieri generale vom continua cu inșirarea scăderilor mai insemnate, de cari suferă economia noastră arătând apoi reformele și mijloacele menite de a imbunătăți condițiunile economice și cu ele starea materială și intelectuală a poporului.

(va urma).

D. Comșa.

DATE STATISTICE DESPRE SCOALELE ȘI INVĂȚĂMÎNTUL DIN UNGARIA.

Numărul infățișază deapururea ceva hotărit, și tot ce să poate reduce la o formulă matematică, devine tocmai prin aceea reducere o mărime constantă cu care poți computa cu deosebită securitate.

Progresul unui popor in cultura spirituală, avântul lui in meserii și industrie, lățirea comerțului și sporirea bogățiilor materiale, dintr'o dată și nemijlocit, nime nu le poate cuprinde intr'o icoană clară și corespundătoare realității. Indată ce luăm însă in ajutor cifra și cercăm a aduce in chaosul de lucruri singuratic ordine prin reducerea lor la formule matematice, totul se limpedește; icoan'a devine concisă, conturile ei hotărite. Cu respect la o apreciere dreaptă a stărei materiale și spirituale a unui popor, cercetările și datele statistice, cari se bazează tocmai pe numeri și formule matematice, au ajuns in timpurile mai noue la o deosebită însemnătate, căci ele ne infățosează starea lucrurilor așa precum este ea in realitate, și nu permite restălmăciri și intoarceri volnice.

Credem deci a lucra in interesul cetitorilor nostri dacă in cele urmatoare le vom pune inainte câteva date statistice despre scoalele și învățămîntul din Un-

gari'a in a. 1873. Aceste date sunt estrase din raportul anual, aşternut de curând corpurilor legiuitoare din partea ministeriului reg. ung. de culte şi instrucţiune publică.

Raportul întreg cuprinde 160 pagini şi se împarte în trei părţi:

- I. Scoalele populare şi instituturile preparandiale;
- II. Scoalele medii (gimnasilor şi scoale reale);
- III. Scoalele superioare (universităţi, academii, politehnice).

Vom începe dar şi noi mai întâi cu:

Datele despre scoalele populare.

Din cele IX tabele, ce conţin consemnările detaiate estragem următoarele:

Ungaria şi Transilvania au împreună 11,552 comune cu 13,455,030 locuitori. În a. 1873 scoale populare au fost 15,445, din cari 1,542 scoale comunale (sau de ale statului), iar 13,903 susţinute de alte corporaţiuni. Numărul absolut cel mai mare de scoale îl are comitatul Bihorului cu 497 comune, 554,194 locuitori şi 678 şcoli; numărul cel mai mic districtul Bistriţei, cu 24 comune, 26,875 locuitori şi 30 şcoli; apoi scaunul Arieşului cu 22 comune 18,934 locuitori şi 36 şcoli. Fundul regiunii are 208 comune 355,216 locuitori şi 422 şcoli din cari 17 sunt şcoli comunale.

Faţă cu cele 15,246 şcoli din a. 1872 numărul lor a crescut în a. 1873 la 15,445; aşa dară a sporit cu 199.

În multe comune (748) nu există şcoală de loc, iar copiii din altele cercetează, sau ar trebui să cerceteze, şcolile comunei învecinate. Aşa numărul comunelor fără şcoală să urcă la 1000 sau şi mai sus. Cele mai multe comune fără şcoală se află în comitatul Hunedoarei, adecă 218; apoi în Zemplin 124; în Bihor 50; în com. Turzei 39; în comit. Albei inf. 29 s. a. m. d. În fundul regiunii nu se află nici o comună fără şcoală.

În a. 1873 s'au ridicat pe spesele statului 53 şcoli elementare, între altele în: Caransebeş, Tur (com. Turzei), Uvegcsür (Arieşu), Săcele, Lăpuşul unguresc, D. Sz. Márton, Kovaszna.

Scoale capitale în comune cu peste 5000 locuitori sau instituit 67 în a. 1873. Dintr'aceste cea din Săcele e împreună cu o şcoală de sculptură în lemn, cea din Kezdi-Vaşarhely cu o şcoală comercială, şi cea din Cinc-Sereda cu o şcoală de agricultură.

Toate şcolile aceste în număr de 15,445, retribuite pe cele 11,552 comune din Ungaria şi Transil-

vania, rezultă 1.34 şcoală pe comună; iar cu privire la cei 13,455,030 locuitori să vine o şcoală populară pe 877.6 suflete.

Numărul copiilor obligaţi să cerceteze şcoala se urcă, după cum ne arată tot tab. I, la 2.121.420, cari fac 15.70% din populaţiunea întreagă. Tot al 6-le suflet vine dar' ca deobligat a umbla la şcoală. Din suma totală vin 1,536,080 pe copii în etatea dela 6—12 iar 585,340 dela 12—15 ani.

Am fi dorit ca şi aici, precum s'a făcut mai la vale cu cei ce umblă în realitate la şcoală, numărul celor deobligati să se fi specificat după confesiune şi naţionalitate. Aceasta ar fi fost din mai multe privinţe de interes.

Din copiii obligaţi a cerceta şcoala, 1,443,266 adecă 10.7% din populaţiune şi 68.01% din cei obligaţi, au corespuns îndatoririi; prin urmare 678,154 copii (31.99%) au rămas fără nici o instrucţiune. Din acestia sunt băieţi 359,734, iar fete 678,154.

De interes credem a fi distribuţiunea pe singuraticile cercuri şi comitate a celor deobligati şi celor umblători la şcoală. Lăsăm dară să urmeze aici vr'o câteva date relative, estrase din tab. II.

Comitatul sau cercul	deobligati a cerceta şcoala	umblatori la şcoală	neumblatori la şcoală
Caraş	37149	20710	16439
Maramurş	27253	8251	19002
Satmar	48535	27343	21192
Turda	24405	9217	15188
Arieş	3362	855	2507
Alba infer.	34645	14790	19855
Făgăraş	11574	7822	3732
Hunedoara	25669	6223	19446
Zarand	9834	3444	6390
Cluşi	20063	15448	4575
Alba super.	8804	7080	1724
Fundul regiunii (tără Bistriţa)	55121	50454	4667

În anul 1870 au fost

în Comitatul	deobligati la şcoală	umblatori la şcoală	
Arieş	3229	1743	
Alba inf.	39970	11895	
Hunedoara	29553	4603	
Zarand	9270	2148	
Alba super.	8940	1221	

Prin compararea acestor date aflăm că, numărul celor umblători la şcoală în toate cercurile arătate s'a urcat.

Numerul cel mai mic de copii umblători la școală în a. 1873 îl aflăm în comitatul Hunedoarei, adică numai 24,24% din cei deoblegați; în scaun. Arieșului 2543% Maramureș 33.03; Zarand 35.02; Turda 37.80. Alba super. 42.30; Arad 43. 26; Chioariu 45.89%. Numărul cel mai mare în comitatele Zala și Viselburg (Ungaria) cu 97.50 și 97.76%; Baranya 91.68% fundul regiului 91.53%; comitatul Pestei 75.43%.

Dintre copiii umblători la școală au cercetat școlile populare 637,193; băieți și 537,243 fete, laolaltă 1,174,427; școlile de repetițiune 123,512 băieți și 98,018 fete, laolaltă 221,530; școlile superioare populare sau școlile orașenesci 6243 băieți și 3861 fete laolaltă 10,104, școlile private 10,705 băieți și 12,629 fete, laolaltă 23,534; școlile medii (gimnaziile și școlile reale) 13,671, adică numai 0.99%. Din aceste din urmă vin pe școlile medii din fundul regiului 1345 școlari, adică 9.88% din numărul școlarilor din școlile medii, și 3% din numărul 50,454, umblători la școală în acest cerc.

În mai multe comitate precum: Vrașo, Maramureș, Borșad s. a. nu există școlile medii de loc, ear' în altele precum: Chioariu, Arieșiu, Ugocia lipsesc și școlile de repetițiune — O greșală s'a făcut în raportul statistic cu cercul Bistriței, care e însemnată între cele fără școlile medii, precând știm cu toții că în orașul Bistrița însuși se află un gimnaziu complet evang. luteran. (Va urma.)

INSTRUCȚIUNEA PUBLICĂ ÎN ROMÂNIA.

Domnul ministru T. Maiorescu a adresat în ajutorul dezbaterilor adunării legiuitoare despre noul proiect de lege pentru învățământul public. Domnitorului României un resumat scurt *) asupra lucrărilor ministeriului cultelor și alu instrucțiunii publice de la 7 Aprilie 1874 până la 15 Noemvrie 1875, din care eștragem următoarele date întresante:

Învățământul din sate, care este fundamentul instrucțiunii publice, a suferit o organizare deosebită. Mai înainte de toate s'a compus un tablou general al reorganizării școlilor sătești, care aprobat de consiliul permanent al instrucțiunii publice, s'a și pus în aplicare cu ziua de 1 Septemvrie 1875. — După aflarea locurilor și numărul locuitorilor s'a constatat trebuința unui număr îndoit de școlile rurale. Însă ministeriul n'a aflat cu cale a înființa dintr'o dată școlile trebuincioase, ci s'a mărginit pe acest an cu numărul de 177. și va continua cu înființarea de școli rurale nouă în proporțiune cu promovarea unui personal didactic mai corespunzător astfel, încât în termen de 5 — 7 ani numărul școlilor rurale să ajungă la

*) Raport către Maria Sa Domnitorul asupra lucrărilor ministeriului cultelor și al instrucțiunii publice. 15 Noemvrie 1875.

3800. — Astăzi sunt în ființă 2138 școlile rurale ale statului și 275 școlile private. Numărul învățătorilor sătești nul aflăm determinat.

Pentru îmbunătățirea stărei învățătorilor și pentru crearea catedrelor nouă s'a întrebuițat în acest an pelângă suma alocată în buget de 816,000 lei încă un credit eștraordinar de 60,000 lei. Cu privire la edificiile școlilor: sătești ministeriul a făcut un plan-model după școlile svediane și a compus prin arhitectul său un devis detaliat, așa încât autoritățile comunale n'au trebuință pentru clădire decât numai de simpli muncitori.

Pentru de a corespunde cărțile școlare cerințelor pedagogice, s'a instituit o comisiune de bărbați competenți, cari să supuie eșaminării toate cărțile școlare și să propuie eliminarea celor rele și introducerea eșelusivă a celor bune. În fruntea acestei comisiuni stă d. Vasilie Alexandri.

La școlile secundare și superioare reorganizarea are să-se întimple numai pe baza noului proiect de lege pentru învățământul public. O deosebită însemnătate s'a dat studiului limbii române, introducându-se la toate liceele o catedră pentru limba maternă și la universitati catedra pentru studiul comparativ al limbii române. —

Afără de aceste raportul conține și alte lucrări, dispozițiuni și publicațiuni a le ministrului.

Pentru studii deosebite în străinătate s'a dat burse și ajutoare, și s'a trimis din partea ministrului bărbați licențiați în litere la Paris, Berlin, Brusella, Gand pentru a studia archive, a se aplica în ateliere renumite etc. În institutul seminarial din Gotha s'a trimis patru domnișoare, și o doamnă la școala preparatoare de institutrice din Versailles. — Ministeriul s'a îngrijit pentru colecțiunea de documente relative la istoria română și pentru edarea monografiei asupra tesaurului de la Petroasa (la stabilimentul lui Morel din Paris.) Ministeriul a influințat și asupra artelor, a mărit museele, a început restaurarea bisericii episcopale din Curtea de Argeș-un monument prețios de arhitectură — sub conducerea d. Viollet le duc, restauratorul domului Notre Dame de Paris, a restaurat teatrul național conform legii votate de corpurile legiuitoare. — Raportul se sfirșește cu următoarele cuvinte:

„În mijlocul vicisitudinilor politice, care sunt o urmare neapărată a vieții constituționale, ori ce progres adevărat, prin o serie mai întinsă de reforme, ce se leagă unele de altele pentru a formă o unitate de sistem ar deveni cu neputință dacă în lăuntrul tuturor schimbărilor politice nu ar rămănea o putere ficsă care să lucreze nestrămutat și în același înțeles la înălțarea țerei în viitor “